

Борис Д. Булатовић¹
Научно удружење за развој српских
студија, Нови Сад

Оригинални научни рад
УДК 821.163.41.09-31 Матавуљ С.
323.1(497.6)
Примљено: 30. 5. 2018.

БАКОЊА ФРА БРНЕ И СРПСКИ НАЦИОНАЛИЗАМ: ИДЕОЛОШКА АКТУЕЛИЗАЦИЈА И КОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЈА МАТАВУЉЕВОГ РОМАНА

У раду се анализирају примери идеолошке рецепције романа *Бакоња фра Брне* Сима Матавуља. Указује се, у том смислу, првенствено на новије успостављање непосредне везе овог романа са верским шовинизмом и српском националном идеологијом у изведби Енвера Казаза, критичара који истовремено стаје у одбрану аутентичне естетске вредности књижевних дела Ива Андрића од идеолошких напада. Уз то, упозорава се и на настојање да се, оживљавањем старих оспоравања Матавуљевог романа из средине 20. века, верификује став по којем је неопходно отклонити *Бакоњу фра Брна* из школских програма.

Кључне речи: Симо Матавуљ, рецепција, идеологија, Енвер Казаз, српска књижевност, национализам

Када је реч о рецепцији Матавуљевог романа *Бакоња фра Брне* (објављеног у целовитој верзији 1892. године у издању Српске књижевне задруге), онда бисмо – имајући на уму идеолошке видове у којима се она током периода од 125 година спорадично појављивала – могли да уочимо једну парадоксалну сродност са идеолошком рецепцијом (иако знатно екстензивнијом, разрађенијом и по учинцима далекосежнијом) Андрићевог прозног књижевног опуса. Наиме, с једне стране, романи обојице писаца су за прве критичаре (који су им приговарали антимуслимански, односно антикатолички став) имали ауторе упитне књижевне компетенције (Андрић Адила Зулфикарпашића, Смаила Балића, Шукрију Куртовића и Мустафу Мулалића; а Матавуљ критичаре из окриља католичке цркве), док актуелни и непосредно минули напади на Андрића из пера појединих угледних бошњачких интелектуалаца (Мухсина Ризвића, Есада Дураковића, Расима Муминовића или «придошлице» у књижевни свет Русмира Махмутџеџића) имају корелат у антимававуљевској оптужби

¹ bulatovic_boris@yahoo.com

Енвера Казаза, критичара који је, зачудо, у Босни и Херцеговини један од најагилнијих и најдоследнијих бранилаца Андрићевог књижевног дела од идеолошких интерпретативних маневара какве практикују претходно именовани критичари.

У својој студији *Бошњачки роман XX вијека* (из 2004. године) Казаз се – пишући о националистички инспирисаној ‘постмодернистичкој’ књижевности (у чије српске репрезенте уврштава Ћосићево *Време смрти*, романе Војислава Лубарде и Вука Драшковића; док на другим местима у идентичном контексту спомиње и Павићев *Хазарски речник* [КАЗАЗ 2014]) – критички понео и према роману *Бакоња фра Брне* Сима Матавуља, сматрајући да овај роман с краја 19. века „идеологијски пројцира аморално стање католичке цркве свога доба и то у складу са мјерилима српске националне идеологије [подвукао Е. К.]” (КАЗАЗ 2004: 28). Ова Казазова скорашња оцена о *Бакоњи фра Брну* као идеолошком роману нема претходницу у академској литератури, и она се у том смислу указује као актуелизовани одзив на некадашње нападе на Матавуља који нису долазили од стране изучавалаца књижевности, већ интелектуалаца који су представљали католичку цркву. Тако, суботички жупник Илија Кујунџић у локалним листовима *Суботичке новине* и *Невен* крајем 1897. године, под псеудонимом Ило Громовић, протестује против штампања романа *Бакоња фра Брне* у наставцима у буњевачким *Суботичким новинама* и најављеног публиковања засебне књиге, наводећи уреднику Младену Карановићу како је реч о „отровном штиву”, „гадном дилу”, које се појављује „на моралну штету буњевачко-шокачког пука” (КУЈУНѢИЋ 1897: 3).² Најзнатнији број критичких осуда Матавуљевог романа се односи на сазнање о томе да је писац, ослањајући се на сопствена сећања и догађаје из далматинског православног манастира Крупе (где је боравио током четири године, оставивши сведочење о томе у својим аутобиографским *Биљешкама једног писца*), ‘злоупотребио’ властите увиде о манастирском животу и претпостављену негативну слику о њима из идеолошки мотивисаних разлога „подметнуо католичким редовницима”, како то наглашава далматински фрањевац Станко Петров (у чланку „Матавуљев *Бакоња фра Брне* – књижевна мистификација”), теолог који је докторирао класичну филологију у швајцарском Фрибургу. Истичући нереалистичност, неистинитост и одсуство „умјетнички дотјеране слике реалног живота”, исти аутор сведочи да су неки од претходних Матавуљевих критичара тврдили „да је писац хтио написати памфлет против далматинских фрањеваца, католика и Хрвата, он православац и Србин. Други су тврдили, да њему то није било ни на крај памети, него да се само хтио

² Види и два ненасловљена текста истог аутора у листу *Невен*, br. 11, 1897, 172-173; br. 12, 1897, 187-189.

нашалити и насмијати и себе и своје читатеље”. Под маском уметничког дела, по мишљењу овог тумача романа Сима Матавуља, „изишао је испод његова пера грозан памфлет против далматинских фрањеваца и њихова народа, права једна одвратна карикатура, која је крвава увреда далматинским фрањевцима, а и уопће католицима” (ПЕТРОВ 1951: 120-129).³ Претходно, други пишчев критичар из редова фрањеваца, Божо Вуцо (дугогодишњи професор догматике и црквене музике на Фрањевачкој високој богословији у Макарској, који је такође у Фрибургу стекао звање доктора наука) у краћем осврту насловљеном „Симо Матавуљ о узроцима свога безверја у младим годинама” пише како је Матавуљ „добро познат нашој јавности по свом роману *Бакоња Фра Брне* који, успут буди речено, бит ће вјечна срамота за његово име” (ВУЦО 1939: 465).⁴

Притужбама за Матавуљево тобожње тенденциозне антикатоличке тежње своја уверења су супротставили неки од значајнијих пишчевих тумача. На пример, Марко Цар (1925: 421-423) у *Српском књижевном гласнику* о Матавуљевој сатири говори као о „сатири веселе суштине”, те напомиње да о „памфлету и памфлетарском духу у Матавуљевој књизи не може, дакле, бити говора”; Станко Кораћ (1982: 251-252) увиђа да из пишчевог књижевног поступка „не избија никаква малициозност, никаква зла намера, никакав идеолошки неспоразум”; Голуб Добрашиновић (1989: 454) апострофира ирелеватност помињаних критика, сматрајући да је Матавуљево коришћење и уметничко преобликовање личних искустава из вишегодишњег боравка у православном манастиру Крупи у писању романа у којем тематизује живот фрањевачког реда у католичком самостану Висовац „мјеродавно и занимљиво за упознавање пишчевог метода”, а не за „оцјену умјетничких квалитета *Бакоња фра-Брне*”; а

³ У вези са текстом Станка Петрова правремено су се огласили Милорад Гајић (у београдским *Књижевним новинама*), који је у свом прилично оштром одговору Петрову пребадио изношење „шовинистичких лажи и клевета” и непријатељство „према братском српском народу” (ГАЈИЋ 1951а: 3), као и хрватски писац Јожа Хорват у броју загребачког *Вјесника* штампаног 17. јуна 1951 (чланак носи наслов „Горе Срца’ или још неколико ријечи о књижевним мистификаторима”). Уредништво *Доброг пастира* је (у двоброју који је обухватао трећу и четврту свеску за 1951. годину) најпре реплицирало Гајићу и Хорвату у чланку „Још о роману и филму *Бакоња фра Брне*”, одбацујући наводне претње и тврдећи да „прави социјализам не брани никоме па ни католицима, да бране своје свећенике и своје светиње од сваке погрде” (УДП 1951: 326), а потом је Гајић (1951б: 4) још једном проблематизовао начин на који је уредништво у садејству са Станком Петровим настојало да Матавуљево роману оспори уметничку вредност.

⁴ Овакве и сличне оцене појављивале су се и у појединим другим чланцима и забелешкама, још од почетка 20. века: у дубровачком клерикалном листу *Црвена Хрватска* (1903), у сплитском *Крижу на Јадрану* (1935), као и у још два реговања Станка Петрова (хронолошки ранија од претходно већ цитираног текста) у загребачкој *Хрватској стражи* (1940). О генези оптужби против Матавуљевог романа види опширније код Голуба Добрашиновића (1989: 447-451).

швајцарски слависта са славистичког института Хамбуршког универзитета Роберт Ходел (2011: 9) примећује да се роман условно може читати „као ригорозна критика” обе цркве, и католичке и православне.

Након што смо укратко илустровали позицију из које се покаткад успостављао идеолошки тип критичке дистанце према Матавуљевом роману *Баконја фра Брне*, могли бисмо да закључимо како је – у поменим случајевима – неповољан третман овог романа првенствено условљен специфичним ванкњижевним приступом (коришћеним од стране критичара чија изворна вокација притом није тумачење књижевности) који за полазиште узима пародирану и ‘неверодостојну’ слику католичког клера. Након полемике у којој су се најактивнији актери оглашавали у *Добром пастиру* и *Књижевним новинама*, у временском распону који премашује половину века своје виђење је артикулисао један од најреномиранијих босанскохерцеговачких изучавалаца литературе, Енвер Казаз, износећи суд који по злоћудности премашује претходне критичке примедбе Матавуљевом роману, које су се, поврх тога, налазиле на крајњим маргинама научно релевантног рецепцијског сагледавања књижевног опуса овог српског писца. Нимало безазленим довођењем у непосредну везу претпостављеног ‘идеолошког садржаја’ романа са мерилима и циљевима ‘српске националне идеологије’ (ову формулацију критичар употребљава у синонимном значењу са синтагмом ‘великосрпски национализам’) Казаз сугерише закључак о својеврсном континуитету који у српској литератури – судећи по пракси „идеологизације и политизације романа” и књижевног реализовања политичког захтева да „интерпретација повијести буде нека врста фиктивне нарације усклађене са кључним поставкама владајуће политичке идеологије” (КАЗАЗ 2004: 86, 268) – сеже од Сима Матавуља до Добрице Ћосића (уз све типичне негативне асоцијације које за овог критичара подразумева имплицитно поређење са Ћосићевом књижевношћу).

Казазова умногосте јединствена оцена о уклопљености једног од најзначајнијих романа српске књижевности 19. века у ‘дискурс српског национализма’ у највећој мери подсећа на однос Мухсина Ризвића и других бошњачких критичара према ‘великосрпској идеологији’ у Андрићевим романима и приповеткама, при чему, пак, у вези са том ‘критичарском’ појавом Казаз заузима сасвим другачији, одбрамбени став према писцу. Имајући у виду опсежне аналитичке нијансе и бројне аргументе које је пронашао у оповргавању идеолошких оптужби против Андрића (види рецимо КАЗАЗ 2000: 120-136), делује заиста потпуно зачуђујуће што се Казаз – у Матавуљевом случају – не упушта у било какву интерпретацију, већ одсечно износи овако неоснован критички (идеолошки) суд о писцу и његовом роману, те оно што замера идеолошки пасионираним валоризаторима Андрићевог

опуса сâм примењује у тумачењу поменутог Матавуљевог дела. Уколико би био прихватљив Казазов неексплицитни став о роману *Бакоња фра Брне* као књижевној творевини у којој, наводно, у облику идеолошког подтекста пребивају српски национализам и шовинистички противкатолички антиклерикализам (при чему је овакав беспримерно догматски став заснован на апсолутном игнорисању доминантних хумористичко-сатиричних⁵ и натуралистичких елемената⁶ романа, уз Казазово изоловање и идеолошко перципирање једне тематске компоненте – слике далматинског руралног амбијента [из којег је уједно потекао и сам Матавуљ] у оквиру којег је на хумористички [ређе карикатуралан] начин приказано распусништво, духовна небрига и материјално благостање ‘самостанског’ живота католичког клера као супротност оскудном животу на селу са измешаним православним и католичким становништвом), онда би била веома лако замислива и претпоставка о томе да би бошњачки књижевни историчар – у другачијим околностима – могао на идентичан начин (идеолошки, близак Ризвићевом) да сагледава и Андрићево дело. У том смислу, хипотетичко Казазово неodobравање слике света у Андрићевој књижевности – осим примедби које су већ изрицали Шукрија Куртовић, Мухсин Ризвић или Расим Муминовић – могло би да буде обележено и, рецимо, потенцијалним идеолошки пренаглашеним усмеравањем на Андрићево ‘опортунистичко’ „писање о Србима у Босни и њиховој трагичној судбини у дугом низу векова и покушај да је сагледа као обнављање библијског мита о жртви” (о оваквом статусу Срба у Андрићевом делу је – уз видан емотивни набој али и не без одрживе аргументације, на примеру романа *На Дрини ћуприја* и *Травничка хроника*, као и приповедака „Рзавски брегови”, „Велетовци”, „Прича о кмету Симану”, и других – писао Радован Вучковић [2006: 86]⁷). Када разматрамо оволико дијаметрално супротстављену природу Казазове рецепције романа Ива

⁵ Види: ИВАНОВИЋ 1971: 26-39; ДЕРЕТИЋ 1981: 157-159; МАКСИМОВИЋ 1998: 125-144; МАКСИМОВИЋ 2008: 305-321.

⁶ Станко Кораћ (1982: 261) износи запажање да Матавуљ није натуралиста (будући да не практикује „описе статичке стварности”) у смислу у којем је то Емил Зола.

⁷ Слично Вучковићу, о статусу Срба као жртве у Андрићевом прозном књижевном делу претходно је писао и Петар Цацић (1995: 26):

Мученичка судбина српске раје коју симболише дуго издисање кулучара Радисава на коцу у роману „На Дрини ћуприја”, али, исто тако, масовно затирање Срба које се, у складу са Андрићевом филозофијом историје одвија као цикличан процес, понављање, указује на емпатијско уживљавање у трагизам српског етноса, не зато што је српски етнос бољи од других (ниједна права књижевност не бави се овом врстом хијерархије), и не зато што Андрић није био наклоњен Муслиманима, како му се бесмислено пребацује, него зато што је временски, у вишевековном поретку ствари, био најтрагичнији. Поменути емпатијска црта – израз је саосећања са жртвом и жртвеним народом. То се нарочито уочава у романима „На Дрини ћуприја” и „Травничка хроника” [...].

Андрића (аутентично књижевну) и Сима Матавуља (искључиво идеолошку, засновану на ‘поступку’ какав примењују аутори текстова из зборника *Андрић и Бошњаци* из 2000. године, насталог као исход потребе ‘академског’ образложења захтева Бошњачке заједнице културе „Препород” да се у Тузли преименује назив улице која носи Андрићево име), стиче се утисак – будући да се за анализу која свој ослонац проналази у домену политичког макар подједнак број псеудодоказа о антикатолицизму/антимуслиманству и тобожњем пројектовању српске националне ‘аутовиктимолошке’ идеологије налази и у Матавуљевом роману *Бакоња фра Брне* и у Андрићевој *На Дрини ћуприји*, односно како у „Пилипенди” тако и у „Рзавским бреговима” – да је линија која дели Енвера Казаза од критике Андрићевог прозног књижевног дела умногоне оцртана његовим односом према националној књижевној припадности двојице писаца: док роман Сима Матавуља (као српског писца) острашћено и неосновано отписује као националистички, остварења Ива Андрића – према коме се односи као према југословенском аутору који припада различитим националним књижевностима (укључујући и босанскохерцеговачку) – ставља у одбрану од антиандрићевских напада (сличних његовом властитом обрушавању на Матавуља), иако би – на злонамеран начин какав примењује у првом случају – истоветно могао идеолошки да дискредитује и Андрићево стваралаштво као ‘просрпско’ и шовинистичко (у чему би, пак – за разлику од критичког просуђивања о Матавуљу – имао знатан број претходника и већ утврђен репертоар примедби). Уз претпоставку да овако озбиљан негативан критичарски суд није изнео паушално и без скоријег читања Матавуљевог романа, Казазу би се – уз све већ изречено о недоследности, промашености и јеткости његовог става – могло приговорити и то да при оцењивању романа *Бакоња фра Брне* превиђа да Матавуљ идентичан однос (уз иронијско-хуморну дистанцу) показује и према православном свештенству (у првом реду у приповеци „Калуђерска посла” из 1900. године, али и у приповеткама „Преображења” [1890], „Догађај с попом Цијуном” [1902] и „Свињар Адам” [1904]), да је то карактеристика и других српских романописаца реалистичког правца с краја 19. и почетка 20. века (рецимо Стевана Сремца у роману *Пон Ђира и пон Спир* из 1898. године или Светолика Ранковића у *Порушеним идеалима* објављеним 1900. године [убрзо након пишчеве смрти], односно Светозара Ћоровића у роману *У ћелијама* [1919]), те да би се као очити противаргумент малициозном тумачењу Матавуљевог романа могао истаћи и неретко помињани изразито афирмативан однос наратора према главном лику Бакоњи фра-Брну⁸ (који

⁸ Марко Цар, тако, истиче (1925: 421) да је главни јунак романа „мезимче пишчево”; Милан Кашанин (1968: 194) пише како „ниједну личност, ни у једном свом роману, ни у једној причи, није Матавуљ стварао са толиком љубављу као Бакоњу фра Брна, најпотпунију и најсимпатичнију личност у свом разноврсном и богатом приповедачком делу”; за Станка Кораћа (1982: 252) „главни јунак романа је млад и бујан, он представља добро, врлину,

се осим у роману појављује и у приповеци „Бакоња у Биограду” из 1905. године).

Негативан рецепцијски ток у оквиру којег се Матавуљев роман – из перспективе ригидног идеолошког тумачења – сагледава и вредносно третира као књижевни одраз српског национализма, достигавши свој зенит у опскурним идеолошким инвективама Енвера Казаза (по властитом самоодређењу борца против национално маркираних приступа књижевним делима, макар на примеру односа према Андрићевој литератури) није стекао нове актере и критичке ‘аргументе’, али је идеолошко сумњичење и оспоравање изнова актуелизовано и реконтекстуализовано прештампавањем чланка фра Станка Петрова, провинцијала Фрањевачке провинције Пресветог Откупитеља, у часописима *Сувремена питања* (2008. године) и *Bosna Franciscana* (2016).⁹ Уколико је појављивање чланка „Матавуљев *Бакоња фра Брне* – књижевна мистификација” (као и одговора уредништва *Доброг пастира* Милораду Гајићу и Јожи Хорвату) у часопису сарајевске Фрањевачке теологије иницирано пре свега намером да се читаоци подсети, тј. обавесте о „храброј фрањевачкој обрани истине” (УБФ 2016: 228), његово објављивање у *Сувременим питањима* (научном листу који издаје Матица хрватска Мостар) образложено је од стране главног уредника на политички прегнантан и нимало бениган начин. Актуелизујући Матавуљев роман у контексту планираних реформи наставних планова и програма у Босни и Херцеговини (и препорученог изостављања свих увредљивих садржаја за друге народе у држави, тј. оних који потенцијално подстичу верску и националну мржњу и нетолеранцију), уредник Иван Сиврић, тадашњи секретар мостарског огранка Матице хрватске и актуелни председник Друштва хрватских књижевника Херцег Босне, залаже се за одстрањивање *Бакоње фра Брна* из предвиђеног основношколског и средњошколског наставног плана. Своју оцену о овом роману као националистичком Сиврић (2008: 127) употпуњује пропратним коментаром о томе да је његова уредничка накана упознати читатеље с дијелом духовне, културне и књижевне баштине која је одређено раздобље била изван јавнога интереса из углавном необјашњених разлога. С обзиром на данашње просвјетне реформске разлоге и законска рјешења гледе уклањања увредљивих садржаја из наставних планова и програма сматрали смо да овај прилог [фра Станка Петрова] може бити врло поучан за бројне судионике у одабиру градива које треба нудити данашњем младом нараштају.

Изречена у маниру Мухамеда Хуковића (2000: 109-114) који је пледирао за уклањање Андрићевих романа, Његошевог *Горског вијенца*,

снагу, здравље и све друго у шта је писац вјеровао”; док Голуб Добрашиновић (1989: 441) наводи како је Бакоњин лик Матавуљ „унеколико идеализовао”.

⁹ Полемику фрањевачких интелектуалаца са Матавуљевим делом и његовим браниоцима спомиње и хрватски историчар Ивица Лучић (2012: 124).

Мажуранићеве *Смрти Смаил-аге Ченгића* и „хајдучко-дивљачке пјесме ‘Почетак буне против дахија’”¹⁰ из школских читанки, Сиврићева опаска по којој *Бакони фра Брну* није место у ђачкој лектури се, очито, указује као бесмислено али не и зачуђујуће исходиште Казазовог површног, неприличног и злонамерног суда о Матавуљевом знаменитом роману као наводном носиоцу пропагандних шовинистичких порука.

Цитирана литература

- БУЛАТОВИЋ 2017: Булатовић, Борис. *Оклеветана књижевност: идеолошки аспекти у критичком сагледавању српске књижевности и културе крајем 20. и почетком 21. века*. Нови Сад, Научно удружење за развој српских студија.
- ВУЦО 1939. V[уцо], В[оџо]. „Simo Matavulj o uzrocima svoga bezvjerja u mladim godinama”. *Nova revija* (Makarska), god. 18, br. 5/6 (1939): 465-466.
- ВУЧКОВИЋ 2006: Вучковић, Радован. „Андрићева прича о страдалничком народу”. У: *Андрић: паралеле и реценција*. Београд: Свет књиге, 205-228.
- ГАЈИЋ 1951a: Гајић, Милорад. „Srpski realista ili ‘književni mistifikator’”. *Književne novine*, god. 4, br. 23 (05.06.1951): 3.
- ГАЈИЋ 1951b: Гајић, Милорад. „O falsifikatima i falsifikatorima”. *Književne novine*, god. 4, br. 39 (25.09.1951): 4.
- ДЕРЕТИЋ 1981: Деретић, Јован. *Српски роман 1800-1950*. Београд: Полит.
- ДОБРАШИНОВИЋ 1989: Dobrašinić, Golub M. „Idejno-estetska analiza *Bakonje fra-Brne*”. *Zadarska revija*, god. 38, br. 5/6 (1989): 435-456.
- ИВАНОВИЋ 1971: Ивановић, Радомир. „Хумористички роман Сима Матавуља”. *Градина* (Ниш), год. 6, бр. 3 (1971): 26-39.
- КАЗАЗ 2000: Kazaz, Enver. „Egzistencijalnost/povijesnost Bosne – interpretacija u zamci ideologije (U povodu zbornika radova Andrić i Bošnjaci, BZK Preporod, Tuzla, 2000)”. *Novi izraz* (Sarajevo), br. 10/11 (2000): 120-136.
- КАЗАЗ 2004: Kazaz, Enver. *Bošnjački roman XX vijeka*. Sarajevo – Zagreb: Naklada Zoro.
- КАЗАЗ 2014: Kazaz, Enver. „Elita ideologije i kulture zločina”, *Ars* (Cetinje), br. 5/6 (2014): 125-139.
- КАШАНИН 1968: Кашанин, Милан. *Судбине и људи: огледи о српским писцима*. Београд: Просвета.
- КОРАЋ 1982: Кораћ, Станко. *Књижевно дјело Симе Матавуља*. Београд: Српска књижевна задруга.
- КУЈУНЦИЋ 1897: : Gromović, Ilo [Ilija Kujundžić]. „Otvoren list. Slavnomu uredništvu *Subotičkih novina*”. *Subotičke novine*, god. 5, br. 43 (30.10.1897): 3.

¹⁰ Види опширније у БУЛАТОВИЋ 2017: 137-139.

- ЛУЧИЋ 2012: Lučić, Ivan. „Progon Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini u vrijeme komunističke vlasti (1945.-1990.)”. *Croatica Christiana periodica* (Zagreb), god. 36, br. 69 (2012): 105-144.
- МАКСИМОВИЋ 1998: Максимовић, Горан. „Комичка структура Матавуљевог *Бакоња фра-Брне*”. *Радови Филозофског факултета* (Пале), бр. 1 (1998): 125-144.
- МАКСИМОВИЋ 2008: Максимовић, Горан. „Матавуљев *Бакоња-фра Брне* као скривена комедија”. *Стил* (Бањалука), бр. 7 (2008): 305-321.
- ПЕТРОВ 1951: Petrov, Stanko. „Matavuljev *Bakonja fra Brne* – književna mistifikacija”. *Dobri pastir* (Sarajevo), god. 2, sv. 1/2 (1951): 120-129.
- СИВРИЋ 2008: S[ivrić], I[van] A. „Prethodna napomena” uz Stanko Petrov, „Matavuljev *Bakonja fra Brne* – književna mistifikacija”. *Suvremena pitanja* (Mostar), god. 3, br. 5 (2008): 127-137.
- УБФ 2016: [Uredništvo *Bosne Franciscane*]. „Iz franjevačke prošlosti: uvodne napomene”. *Bosna Franciscana* (Sarajevo), god. 24, br. 45 (2016): 227-228.
- УДП 1951: [Uredništvo *Dobrog pastira*]. „Još o romanu i filmu *Bakonja fra-Brne*”. *Dobri pastir*, god. 2, br. 3/4 (1951): 320-334.
- ХОДЕЛ 2011. Ходел, Роберт. „Матавуљ: Бакоња фра Брне – структура приповедања”. У: *Симо Матавуљ – дело у времену: зборник радова са међународног скупа „Књижевно дело Симе Матавуља” (29. и 30. мај 2008)*, ур. Душан Иванић и Драгана Вукићевић. Београд: Филолошки факултет, 9-30.
- ХУКОВИЋ 2000: Huković, Muhamed. „Književno djelo Ive Andrića u svjetlu Madridske deklaracije”. У: *Andrić i Bošnjaci. Zbornik radova. Bibliografija*, ур. Munib Maglajlić. Tuzla: Bošnjačka zajednica kulture „Preporod” – Općinsko društvo, 109-114.
- ЦАР 1925: Цар, Марко. „*Бакоња Фра-Брне*”. *Српски књижевни гласник*, нова серија, књ. 14, бр. 6 (16.03.1925): 417-425.
- ЦАЦИЋ 1995: Džadžić, Petar. „Nove hrvatske bitke za Andrićevo delo”. *Telegraf* (Beograd) 15.03.1995: 23-27.

Boris D. Bulatović

**BAKONJA FRA BRNE AND SERBIAN NATIONALISM:
IDEOLOGICAL ACTUALIZATION AND
CONTEXTUALIZATION OF SIMO MATAVULJ'S NOVEL**

The paper analyzes the examples of the ideological reception of the novel *Bakonja fra Brne* by Simo Matavulj. In this sense, it is pointed out primarily to the direct link between this novel and the Serbian national ideology and religious

chauvinism recently established by Enver Kazaz, a critic who paradoxically at the same time defends the authentic aesthetic value of Ivo Andrić's literary works from certain ideological accusations. In addition, it is presented how the efforts to revive the old controversies regarding Matavulj's novel aim to provide legitimacy for excluding *Bakonja fra Brne* from school programs.

Key words: Simo Matavulj, reception, ideology, Enver Kazaz, Serbian literature, nationalism